

„Jumurdzsákat nem lehet szeretni”

Nem csak Magyarország volt a kereszténység „védőbástyája”? Trianon gyökerei 1526-ig nyúlnak vissza? Van párhuzam az Iszlám Állam és Nagy Szulejmán állama között? – szemléletformáló kérdéseket feszeget nemrég kiadott vitairatában Pálffy Géza, az MTA Történettudományi Intézetének tudományos tanácsadója.

BORBÁS BARNA | reflektor@hetivalasz.hu

– Szeptember végén kiadott vitairata sok kommentet ihletett az interneten. A lánglelkűbbek nem vágták a fejéhez, hogy miért pont most hozakodik elő ilyen „nemzetellenes” gondolatokkal?

– Inkább az Akadémiára mondtak csúnyákat, de ez a jelző nem került elő. Miért is került volna?

– Politikailag érzékeny időszakban kérdezett rá a „Magyarország, a kereszténység védőbástyája” szentencia történelmi hitelességére.

– Épp ellenkezőleg: a politika „állt bele” egy történelmi témába, hiszen mi csupán a mohácsi csatáról tanácskoztunk. Ez persze nem baj. Kifejezetten jó, ha az emberek a jelen problémáit látva elgondolkodnak a múltjukon, hogy az vajon mennyire használható a megoldások kereséséhez.

– Szeptemberi felvetéséből úgy tűnik, ez a védőbástya történet nem egészen úgy néz ki, mint ahogy gyerekkorunk óta ismerjük.

– Fogalmazzunk pontosan: a Magyar Királyság a kereszténység védőbástyája volt – de nem egyedül. Ez a fogalom jó értelemben vett toposzá vált, és a XIV. és a XVIII. század között több olyan állam esetében is felbukkant, amely kivette részét az oszmán-törökök elleni védekezésből. A török hadak legfontosabb szárazföldi hadfelvonulási területén leginkább Magyarország-ra és Horvátországra, a tengeren a spanyolokra kell gondolni.

– Nem mindegy viszont, hogy a jelzőt mi írtuk magunkra, vagy mások használták ránk.

– Egy kis latin, hogy jobban értsük: a kereszténység védőbástyáját jelentő „propugnaculum” vagy „antemurale Christianitatis” a lengyeleknél már a XIII. században része az ottani cancellária publicisztikai eszköztárának, majd II. Gyula pápa 1505-ben hivatalosan is kimondja, hogy joggal használják a védelmi ideológiát. Magyarországgal kapcsolatban XXII. János pápa fogalmazza meg például a „scutum atque murus”, vagyis a pajzs és védőfal gondolatát a XIV. század elején. Ám ezek részletkérdések; óvni attól, hogy a fogalmakat és évszámokat egyes országok esetében verse-

nyeztessük.

– Ok nélkül kardcsörtető, kuruckodó nép a magyar – szól a nemzeti öntosorozás. Más nemzeteknél is élő a védőbástya gondolat, vagy csak mi szeretjük ismételtetni?

– Meghatározó feladatunk volt a földrész, elsősorban Közép-Európa és a keresztény kultúra, az itt élő közösségek védelmében; az ilyesmi joggal

val kapcsolatos témákra, mint más európaiak.

– Úgy érti, hogy az idegenektől való tartózkodás a török hódoltságig vezethető vissza?

– Csak arra hívnám fel a figyelmet, hogy gyerekkorában minden magyar megtanulja a „török gyerek megvágta” és a „Katalinka, szállj el! / Jönnék a törökök” mondókát, elolvassa az *Egri csillagokat* és *Zrínyi Miklós Az tö-*

Fotó | Szabó Balázs

kerül a közbeszédbe. A téma másokat is foglalkoztat: épp most kaptam meg *Paul Srodecki* német történész új, *Antemurale Christianitatis* című, majd 600 oldalas kötetét, amely semmi másról nem szól, csak a „kereszténység védőbástyája” fogalom hátteréről.

– A **Heti Válasz** nemrég címlapra tette Hajós András mondását: „Röszke nem Nándorfehérvár”. Szereparba kerülünk, ha a politika és a publicisztika használja a történelmet?

– Egyetlen politikus sem ostromozható azért, mert történelmi példákat használ, ez az ókor óta bevett szokás. Ám a politikus felelőssége, hogy jól használja-e, nem él-e vissza vele. Az viszont tény, hogy egyes történelmi adottságaink miatt fogékonyabbak vagyunk a Keletről érkező népek előrenyomulása-

rök áfium ellen való orvosság című írását. Ezekben pedig – teljesen érthetően – nem tűnik fel jó színben a keletről érkező hódító. Jumurdzsákat ugyanis nem lehet szeretni. Persze a magyarok török-, Kelet- és iszlámképe sokat változott az évszázadok folyamán, hiszen a XIX. századtól javult a kapcsolatrendszer; az első világháborúban Törökország a Monarchia szövetségese volt. Az oszmánok magyarországi be rendezkedése ettől még mély nyomokat hagyott.

– A 150 éves magyarországi oszmán–magyar avagy iszlám–keresztény egymás mellett élés mérlege egyértelműen negatív?

– Igen, ebben a történészszakmában jelentős az egyetértés. Míg a középkorban csak kisebb káliz, böszörmény te-

lepítéseken keresztül érkeztek hozzánk muzulmán hitűek, az oszmán – de nem iszlám! – hódítás tömeges és agreszív volt. Itt minden fogalommal óvatosan kell bánni, de elmondható, hogy az Oszmán Birodalom is egyfajta „iszlám állam” volt, a szultánok ugyanis az iszlám akkori vallási és világi vezetői voltak. Ez az ellenséges hatalom pedig – a Balkán megszállása után – Magyarországot is el akarta foglalni, és 1566-ra már kiszakított középkori területéből 40 százalékot. Majd több tízezer főnyi oszmán katona rendezkedett be nálunk, Pécs, Temesvár, Buda és Belgrád pedig jelentős muszlim központtá is vált.

– **Ugyanakkor iszlám térítés nem volt.**

– Nem, semmilyen szerves integrációról nem beszélhetünk; sem vegyes házasságokról, sem térítésről. Az iszlám hitűek – akik csekély számban voltak, hiszen a megszállók többsége keleti ortodox vallású, balkáni etnikumú katona volt – elkülönültek a magyar lakosságtól. Nem így volt Boszniában és Szerbiában, ahol erőteljes akkulturáció indult. Miközben a bosnyák elit integrálódott a birodalomban, a magyar elit kivonult a hódoltságból.

– **Vitairatában hangsúlyozza, hogy nem vesszük eléggé figyelembe a mohácsi csatavesztés és a hódoltság XX. századi tragédiáinkra gyakorolt hatását.**

– Ez a tézis nem új, de fontos elővenni: Nagy Szulejmán szultán hódítása hosszú távon átrajzolta Közép-Európa térképét. A történeti magyar állam három részre szakadt; a megmaradó Magyar Királyság a Habsburgok új államába kényszerült; Horvátország a XVII. században külön országgá kezdett fejlődni; de még Pozsony modern kori szerepe is részben e korra vezethető vissza. Közben az állandó háborúskodás megtizedelte a magyar lakosságot, ami alapvetően járult hozzá ahhoz, hogy a Kárpát-medencében megindultunk a kisebbségbe kerülés útján.

– **Korábban szóltak vélemények arról is, hogy Mohács jelentősége túlhangsúlyozott a történelmünkben.**

– Ez szerintem tévedés. Mohács negatív következményei évszázadokra kihatottak. Azt viszont érdemes kiemelni: a mohácsihoz mérhető nagyságú

hadsereget még Hunyadi Mátyás királyunk is nehezen tudott kiállítani. Épp ez fokozza a tragédiát: kiállítottuk a késő középkor legjelentősebb haderejét, nem futottunk meg, hanem hősiessen helytálltunk – és mégsem sikerült. Az viszont legenda, hogy Szapolyai János erdélyi vajda szándékosan késte le a csatát. Ezt néhány hónappal a vereség után a vetélytársa, Ferdinánd király mellé álló magyarok találták ki, de a mítosz sajnos máig tartja magát.

– **Mohácstól egyenes út vezet Trianonig?**

– Ha megnézzük a török háborúskodás és megszállás következtében kialakult demográfiai, etnikai és politika helyzetet, ki kell mondani: Trianon idő-

„Bár óvatosan kell bánni a fogalmakkal, de elmondható, hogy az Oszmán Birodalom is egyfajta »iszlám állam« volt.”

zített bomba volt. Úgy vélem, a történeti magyar állam az ismert határokkal akkor sem maradt volna fenn hosszú távon, ha nincs az I. világháború, és nincs az a bizonyos békeszerződés. A Magyar Királyság területén ugyanis – nagyobb részben éppen a török kori etnikai változásoknak köszönhetően – már egységesebb tömbben éltek szlovákok, románok, szerbek, horvátok. A XIX. század, a nemzeti ébredés kora után hosszabb távon nem lehetett elvitatni az állami-ságot követelő akarukat. Legfeljebb az lett volna kérdés mondjuk a szlovákok esetében, hogy Pozsony vagy Zsolna legyen-e a főváros.

– **Ha ezt sokszor ismétljük, tálcán kínálunk történeti érveket a kisan-tant egykori országainak.**

– Nem, mert minden alkalommal elmondjuk, hogy a trianoni békeszerződés igazságtalan volt, mivel nem a tényleges etnikai határoknál húzta meg a határokat, a történelmi magyar állam pedig sok tekintetben jobban működött, mint utóbb a nemzetállamok.

– **Az ön mestere, Szakály Ferenc éppen negyedszázada írt Trianon**

török kori gyökereiről. A magyar lélektan ezt az érvelést mégsem igazán fogadja be; a diktátumról szóló közbeszéd egyfelől a franciák és a Nyugat felelősségére, másfelől az önmarcangolásra – „nem tudtuk megtartani magyarnak az országunkat” – hajlik.

– A felelőség- és bűnbakkeresés ingoványos téma. Elvileg a XV–XVII. századi magyar elit is felelőssé tehető: a nemzetiségek betelepítését a legnagyobb magyar arisztokraták végezték. A hős Kinizsi Pál erővel, szekerekkel hozott be szerbeket a déli határon, miként a magyar főurak románokat Erdélybe, majd a magyar uralkodók a német és szlovák telepeseket, s a példákat még sorolhatnám. Tegyük felelőssé őket? Badarság lenne. A nemzetállamok születésének kora előtt csak munkaerőben, az alattvalók számának növelésében gondolkodtak. De ha mindenáron felelőst keresünk, akár a törökökben is megtalálhatjuk, hiszen az igazán nagyarányú telepítés a hódoltság miatt kipusztult területeket érte.

– **Szeptemberi vitairatának még egy megosztó pontja volt: Erdély. Azt állítja, nem tartható az a kép, ami szerint Erdély a magyar függetlenség záloga volt a kora újkorban.**

– A három részre szakadt Magyarország traumájának hatékonyabb feldolgozása miatt máig sokan gondolják úgy, hogy mégsem szakadtunk szét, csak lett egy „királyi”, egy „fejedelmi” és egy „szultáni” Magyarország. Ez a tézis szerintem nem tartható, a legnagyobb önbecsapás pedig az, hogy a történeti magyar államot egy független Erdély viszi tovább. Az Erdélyi Fejedelemség átmeneti fejlemény volt, amely a XVII. század végéig egyértelműen oszmán érdekszférába tartozott.

– **Lehet, hogy ezzel sokak Erdélyképebe gázol.**

– Én csak annyit állítok, hogy Erdély nem volt független – de hangsúlyozom, hogy nem volt török bábállam sem. Nem lett vilájet, belső igazgatásában magyar vezetésű maradhatott, az ottani elitnek nem kellett elmenekülnie, mint a hódoltságbelinek. Éppen ez a belső önállóság teremtett lehetőséget az igen jelentős kulturális, anyanyelvi, művészeti, vallási fejlődésre. ■